

Foto PRÁVO – Petr Horník (7)

V zámku, který patřil princezně Marianně Oranžské, sídlí psychiatrická nemocnice.

BÍLÁ VODA NA JESENICKU

Dříve vyhnanství, dnes cíl literárních turistů

S nadsázkou by se dalo říct, že do Bílé Vody na Jesenicku je odkudkoli z Česka příliš daleko na to, aby obec na hranicích s Polskem stála za návštěvu. Po vydání stejnojmenného románu Kateřiny Tučkové, který se okamžitě stal bestsellerem, však její atraktivita stoupla, takže sem začínají mířit první literární turisté.

Po stopách řeholnic, které komunisté ve svém tažení proti církvi do Bílé Vody od padesátých let minulého století svázeli z celé země, jsme se vypravili i my. Zámek, hřbitov, klášter a kostel. To jsou hlavní cíle, k nimž se čtenáři mohou vypravit. Jak nám ale potvrdili v bělovodském muzeu, někteří marně hledají také vrch s kaplí Panny Marie Pomocné (Maria Hilf), který ovšem autorka pro potřeby vyprávění „přesunula“ do Bílé Vody z přibližně padesát kilometrů vzdálených Zlatých Hor, což vysvětluje v doslovu.

Putování Bílou Vodou začínáme u zámku, vzdáleného od centra asi dva kilometry. Už

v době, o které pojednává román, v něm byla zřízena léčebna pro duševně nemocné. Do okolních lesů chodily jeptišky pracovat a v příběhu Kateřiny Tučkové byly také v kontaktu s personálem a pacienty.

Mariannin zámek

V současnosti v zámku sídlí Psychiatrická nemocnice Marianny Oranžské nesoucí jméno dcery nizozemského krále Viléma I. Oranžského a manželky syna pruského císaře Albrechta. Po rozvodu v roce 1849 nechala Marianna (1810–1883) někdejší

panské sídlo z konce 17. století přestavět a rozšířit na svou novou rezidenci. Příčinou rozpadu manželství byl její vztah se sekretářem a podkoním a narození nemanželského syna.

Na louce za zdí zámeckého parku, který patří k areálu léčebny, narazíte na pomník připomínající návštěvu rakouského císaře Josefa II. na konci srpna 1779. Na tomto místě měl v reakci na postoupení téměř celého Slezska Prusku pronést památnou větu: „Zahrádku si vzali a plot mi nechali.“

Hřbitov, který minete při cestě do centra Bílé Vody, byl v roce 2000 prohlášen kultur-

ní památkou. Najdete na něm náhrobky někdejších majitelů panství, členů řádu piaristů a rektorů tamní koleje, ale také společný hrob obětí pochodů smrti a především řady náhrobních desek řeholních sester, kterých je na hřbitově pochováno na sedm set padesát. Záměrem komunistů totiž bylo, aby církevní řády a kongregace tady jednoduše vymřely. Jejich „omlazení“ umožnili jen mezi lety 1968 a 1971.

Odsud jen do nebe

Pohnuté dějiny Bílé Vody, které se v době, o níž píše Kateřina Tučková, říkalo také přestupní stanice do nebe, však začínají ještě před koncem druhé světové války, kdy tudy procházeli vězni z takzvaných pochodů smrti z koncentračního tábora v Osvětimi. Třináct zavražděných se na podzim roku 1945 podařilo exhumovat z hromadného hrobu na bývalém sportovním hřišti poblíž silnice vedoucí do Polska a znovu pietně pochovat na hřbitově.

Po válce na základě Benešových dekretů museli odejít původní němečtí obyvatelé. Jejich živnosti a zemědělské usedlosti už v srpnu 1945 začali přebírat přistěhovalci z Ostravska a Valašska. Jenže se ukázalo, že někteří přijeli jen rabovat a pak se vrátili do vnitrozemí. Organizované osídlování probíhalo i v následujícím desetiletí, ale k vyrovnání počtu obyvatel nikdy nedošlo, i proto, že Bílá Voda byla už tehdy vnímána jako příliš odříznutá od zbytku republiky.

Nepomohlo ani zavedení pravidelné autobusové linky a poštovního spojení. Zatímco v roce 1939 měla obec 1024 obyvatel, dva roky po válce klesl jejich počet na polovinu. Vrcholu dosáhl v roce 1961, kdy činil 673.

Dnes tu podle údajů ČSÚ z ledna 2022 žije 330 stálých obyvatel. Izolované a jen řídce obydlené místo se tak stalo ideální volbou při internaci jeptišek, které komunisté vnímali jako reakční živly neschopné převychovy. Dostaly sice na výběr, že pokud se zřeknou příslušnosti k řádu, nechá je státní moc na pokoji, a dokonce získají dvacet až šedesát tisíc korun, ale drtivá většina z nich to odmítla.

Hábity i dokumenty

Protože komunisty dráždil majetek církve, její vliv na obyvatelstvo i spojení s Vatikánem, zlikvidovali 262 klášterů, z nichž odvěkli dva a půl tisíce řeholnic. Ty si směly kromě postele vzít s sebou jen to nejnut-

Bělodvorský kostel patří k nejhezčím ve Slezsku.

Na hřbitově leží stovky sester.

nější. Hlavní vlna probíhala na konci září 1950. S životem řeholnic za minulého režimu se můžete seznámit v expozici bělovodského Muzea izolace, internace a integrace, kde kromě textů s informacemi naleznete kopie řady dokumentů, ukázky řeholních hábitů i předměty patřící některým sestrám či řádům.

Vystavena je například postel s ložním prádlem a toaletním stolem, šicí stroj nebo novogotický oltář Nejsvětějšího srdce Ježíšova z původní kaple kláštera Chudých školských sester de Notre Dame v Bílé

Socha Vítězného Krista

Vodě. Právě tento řád byl, co se týká internací, jakýmsi průkopníkem. Do obce přišel už v roce 1876, kdy ho z Pruska vypudil kancléř Otto von Bismarck. Sestry se zabývaly vzděláváním, ale také třeba péčí o sirotky a staré členky řádu.

Bývalá piaristická kolej (klášter) i další dvě budovy, které využívaly, posloužily v době komunistických internací jako útočiště pro nově příchozí. Ubytovací kapacity v Bílé Vodě nebyly pro několik stovek jeptišek dostačující ani vyhovující. Sestry si tak do roku 1989 opravily nebo postavily dohro-

Centrum Bílé Vody s klášterním areálem

Postel řeholnice v expozici muzea

Vystaveny jsou i hábity několika církevních řádů.

mady dvacet domů (v muzeu uvidíte jejich fotky v hábitech u míchačky a s lopatou v ruce), v nichž žily a hospodařily – často i několik řádů společně, což nebylo vždycky jednoduché.

„Charitní domov“

V roce 1960 v Bílé Vodě žilo pod neustálou kontrolou státní moci 350 příslušnic patnácti řádů a kongregací. Do obchodu nebo k lékaři mimo obec mohly jen na propustku a za normalizace jim hlídali poštu i návštěvy. Sestry do čtyřiceti let byly v roce 1951 posílány do závodních internátů na práci zejména v textilkách (jako hrdinky románu) a konzervárnách. Ty, kterým bylo mezi čtyřiceti a šedesáti, byly internovány

ve třech střediscích – v Broumově, Javorníku a Albrechticích – a zaměstnány v „pohodáckém“ průmyslu.

Pro staré a nemocné vznikl v Bílé Vodě nový ústav řádových sester s názvem Charitní domov. Ve skutečnosti šlo o jakýsi starobinec, kde ročně umíralo kolem dvaceti žen, na jejichž místo přicházely ty, které se vracely z továren. Práceschopné řeholnice se staraly o nemocné sestry, zvelebovaly své domy, kostel, hřbitov i veřejná prostranství. Pracovaly v kuchyních, prádelnách či v lesní školce a vypomáhaly místním zemědělcům. Pěstovaly bylinky, sbíraly a zpracovávaly lesní plody a od roku 1985 vyráběly hostie.

Na konci roku 1988 jich v Bílé Vodě žilo 415 ze třinácti řádů a kongregací, přičemž

některé z nich byly zastoupeny jen jednou či dvěma sestrami. Do původních mateřinců se mohly vrátit až po čtyřiceti letech. V materiálech muzea se dočtete, že ačkoli kdysi nepřijely dobrovolně, po takové době se jim z Bílé Vody neodcházelo snadno.

Kostel ve dvou zemích

Obcí protéká potok Bílá voda, který se na území Polska vlévá do Nisy. Na jeho břehu stojí někdejší piaristický klášter a kostel Navštívení Panny Marie, jehož presbytářem v knize Kateřiny Tučkové procházela hranice s Polskem. Sakristie svatostánku dostavěného po více než dvaceti letech v roce 1777 se skutečně nacházela v Prusku (později byla posunuta), a proto se v obci říkalo, že je příliš velký a nevejde se na území jednoho státu.

Jde o jeden z nejhezčích kostelů ve Slezsku, který býval oblíbeným cílem poutníků za gotickou soškou Panny Marie s Jezulátkem. Rozsáhlý klášterní areál řádu piaristů, který od 18. století sloužil zejména jako kolej a základní škola a gymnázium, dnes využívá občanské sdružení Institut Krista Velekněze.

Ke klášteru, do jehož základního kamene byly vloženy ostatky sv. Jana Nepomuckého, patřily i hospodářské budovy, lékařský dům a lékárna. V roce 1872 péči o školství v Bílé Vodě převzal zmíněný nový konvent Chudých školských sester, které mají své místo i na zdejším hřbitově. Jen pár desítek metrů za klášterním areálem už leží Polsko.

Markéta Mitrofanová